

Honoré de Balzac

OČE GORIOT

Življenjepis avtorja

Honoré de Balzac je francoski pisatelj. Rodil se je 20. maja 1799 v Toursu, umrl 18. avgusta 1850 v Parizu. Izhaja iz meščanske družine (plemiški naslov 'de' si je sam nadel). Opustil je študij prava in se posvetil književnemu delu. Izkušnje si je pridobival s kolportajznimi romani, ki jih je pisal pod psevdonimi. Literarni uspeh doživi šele 1829 z zgodovinskim romanom po Scottovem zgledu *Chouani*. Zaradi nenehnih dolgov je veliko in naporno delal.

Je eden največjih francoskih pripovednikov, realist, čigar delo pa vsebuje še številne romantične sestavine. Razen sočnih, po renesančnem zgledu pisanih *Okroglih povesti* vse svoje pripovedno delo združi v cikel *Človeška komedija (La Comédie humaine)*, ki naj bi kakor sociološka študija prikazoval vse plasti francoske družbe v zadnjih letih cesarstva ter v dobi restavracije in meščanske monarhije, predvsem kako razvoj meščanske družbe in s tem propad starih vrednot vplivata na ljudi in povzročata sociološke tragedije. Celota je razdeljena na *Študije nravi*, ki obsegajo več motivnih krogov, prizore iz zasebnega, malomestnega, pariškega, političnega, vojaškega in podeželskega življenja, *Filozofske študije*, ki obravnavajo vzroke za nastanek sodobne družbe, ter *Analitične študije*, ki obravnavajo načela, na katerih le-ta sloni. V 24 romanih in več novelah je tako ustvaril galerijo tipov, ki jih vodi ena sama, zanje usodna strast (od denarja do oblasti), hkrati pa so s podrobnim opisom svojega socialnega statusa tudi individualizirani. V slogu prevladujejo realistične prvine, objektivno, natančno slikanje neizprosne stvarnosti, družbenih odnosov in pojavov, vsebuje pa tudi romantične prvine, npr. melodramske zgodbe, spletke, čustvene preobrate, patetične strasti in pretiravanja, izjemne like idr. Zaradi naglega pisanja slog pogosto niha, prav tako pa cikla ni utegnil dokončati.

Obnova zgodbe

Dogajanje je postavljeno v Pariz leta 1819. Za izhodišče je vzeta meščanska penzija gospe Vaquerjeve; tu je nastanjenih tudi več osrednjih oseb te zgodbe. V prvem poglavju nam pisatelj podrobno predstavi te osebe in odnose med njimi. "Oče" Goriot, nekdanji testeninar, se je bil pred nekaj leti nastanil v penziji kot premožen človek, v zadnjem času pa se je njegov finančni položaj vidno slabšal. Bil je precej nenavaden človek; pogosto so videli k njemu prihajati dve po vsem videzu bogati ženski, za kateri je Goriot trdil, da sta njegovi hčeri. Zaradi vsega tega je oče Goriot postal priljubljena tarča žaljivk ostalih gostačev.

Še ena pomembna oseba v zgodbi, ki je prav tako živela pri gospe Vaquerjevi, je bil Vautrin, dobrodušen štiridesetleten človek malce robatega vedenja. Bil je duhovit in šaljiv, vendar je bilo iz njegovih besed čutiti, da se prav dobro zaveda, kakšen je svet v resnici. O njegovi preteklosti ni bilo dosti znanega; kljub temu pa je bil precej priljubljen med ostalimi prebivalci penzije.

V stanovanju poleg Goriotovega je stanoval mladi Evgen de Rastignac, ki je šele pred kratkim prišel v Pariz študirat pravo in je bil o Parizu in pariški družbi še precej neveden. Izhajal je iz neke (resda precej obubožane) plemiške rodbine in zaradi teh sorodstvenih vezi si je kaj kmalu priboril vstop v visoko družbo bogatih aristokratov in meščanov. Nekega dne so v penziji izvedeli, da je ena izmed hčera očeta Goriota celo grofica. Grofico Restaudsko, kakor se je pisala, je Rastignac že prej videl na nekem plesu in kmalu se jo je odločil obiskati. Žal je tedaj prišlo do izraza njegovo nepoznavanje družbenih razmer, in grofici ter njenemu možu se je s svojim nerodnim vedenjem pošteno zameril. Po tem pa je obiskal še svojo sestrično, v visoki družbi dobro znano in cenjeno vikonteso Beauséantsko. Zanj je bila res velika sreča, da sta si bila v sorodu; razložila mu je, kratko, a jedrnato, kakšna je pariška družba, v katero bi rad prodril, in kako naj se v njej vede, da bo uspel.

Drugo pot do bogastva in uspeha pa mu je pokazal Vautrin. V penziji je namreč prebivala tudi neka mlada gospodična Tailleferjeva; njen oče je bil bogat bankir, a je sklenil zapustiti vse svoje premoženje sinu, njo pa je pustil živeti v revščini. Vautrin je želel obogateti v Ameriki kot plantažnik, a mu je za tako investicijo še manjkalo denarja. Predlagal je torej Rastignacu, da se z Tailleferjevo poroči; Vautrin bi tedaj poskrbel, da bi njenega brata odstranili, Taillefer pa bi bil primoran zapustiti premoženje hčeri. Rastignac bi z delom tega premoženja finančno podprl Vautrina, le-ta pa bi mu, ko

bi njegova plantaža začela prinašati dobiček, znesek vsaj petkratno povrnil. Prek teh namenov se je pokazala druga plat Vautrina, precej drugačna od njegove dobrodušne narave; Rastignac se s temi zločinskimi nameni ni strinjal. Vautrin je bil ob razlagi teh svojih načrtov študentu torej še drugi vir informacij o tem, kako uspeti.

Glede očeta Goriota je Rastignac ugotovil, da si je bil kot trgovec med revolucijo ustvaril silno premoženje. Zaradi silne očetovske ljubezni, ki jo je čutil do svojih hčera, je večino svojega denarja razdelil mednju, sam pa je opustil trgovino in se umaknil, saj ni bil primeren za visoko družbo, katere del sta po poroki postali njegovi hčeri.

Kmalu se je imel študent priložnost seznaniti se še z drugo Goriotovo hčerjo, z Delphino Nuncingenovo. Izkazalo se je, da njen mož, baron Nuncingen, upravlja z vsem njenim premoženjem; tedaj se je Rastignac Delphini močno priljubil s tem, da ji je priigrjal denar, s katerim je mogla poravnati neke svoje dolgove. Od tedaj je vse pogosteje zahajal v družbo in zaradi potratnega načina življenja zašel celo v dolgove. Zaradi tega je bil študent pred težko odločitvijo, saj se mu je zdel Vautrinov načrt vedno bolj zanimiv.

V tretjem poglavju je osrednja osebnost Vautrin. Izkaže se, da je bil pravzaprav nevaren zločinec, ki je živel pod krinko poštenega človeka. Pokazalo se je tudi, da je kot tak res marsičesa zmožen; tako je na primer izvedel, da hoče Evgen posvariti Tailleferjevega sina pred dvobojem, pa je vse gostače pogostil z vinom, pri čemer je Evgena in očeta Goriota tako opil, da nista mogla izvršiti svojega namena. Kmalu zatem pa je Vautrin končal svojo kariero: policija je plačala gospe Michonneujski (ki je tudi živela v tej meščanski penziji), da je Vautrinu v hrano stresla nek prašek, zaradi katerega je začasno padel v nezavest. Tedaj je mogla poiskati neko znamenje na Vautrinovi roki, kar je bil tudi dokaz, da je on res tisti zločinec. Drugi dan so ga aretirali; a še tedaj je bil videti nekako veličasten, vedoč, da mu bodo njegovi pajdaši najbrž pomagali pobegniti iz ječe.

Delphina in oče Goriot sta za Rastignaca kupila in opremila stanovanje, v katerega naj bi se študent v kratkem preselil. Vendar pa je bil razplet dogodkov precej drugačen; tik preden sta se mislila Rastignac in Goriot odpeljati proti tistemu stanovanju, sta prišli ena za drugo h Goriotu obe njegovi hčeri z neznanskimi denarnimi težavami, nakar sta se začeli pred očetom še prepirati med sabo. To je bil za nesrečnega starca prehud šok. Še nekaj dni je hudo trpel; v tem času sta zanj skrbela Rastignac in njegov prijatelj Bianchon, študent medicine. Nobena izmed hčera očeta Goriota niti nobeden izmed njunih možev pa ni bil pripravljen kriti dela stroškov oskrbe ali pogreba. Ko je tako v turobnih okoliščinah pokopal očeta Goriota, se je Rastignac v srcu odločil za boj s pariško družbo.

Razmišljanja ob branju, analiza besedila

S svojim peštrim dogajanjem in zanimivo izbiro oseb je "Oče Goriot" res primeren roman za to, da človeka spodbudi k razmišljanju. Če ga opazujemo od daleč in preplitko, lahko resda opazimo v tej zgodbi pač še eno tipično realistično delo, vendar pa je zgodba polna podrobnosti, zanimivosti in nenavadnosti, kar lahko močno popravi človekov splošni vtis o delu.

Če smo označili roman kot "tipično" realističen, je pač tipičen do te mere, kolikor je tipičen vsak realistični roman; v tem smislu namreč, da zgodba kritično in realistično opazuje in natančno popisuje osebe, dogajanje in kraje, ki jih omenja, in skozi to popisovanje predstavi in graja celotno človeško družbo in njene napake. Vendar pa si različne zgodbe do tega cilja zastavijo različne poti in na teh poteh dobijo mimogrede še druge značilnosti in izrazijo še drugačne ideje.

Razvoj te kritike človeške družbe lahko opazimo pri "Očetu Goriotu" v najmanj dveh korakih: glavni in najbolj neposredni dokaz za to, kakšna je v resnici ta slabost in napak polna družba, je seveda naslovni junak, "oče" Goriot. Vsa njegova osebnost, dejanja in preteklost so kot posebljena dobrot; zato je logična posledica, da bo, postavljen v družbo, postal prej ali slej njena nesrečna žrtev. Njegov žalostni propad je očiten dokaz, da nesreča in krivica kosita vsevpred in ne prizaneseta niti najplemenitejšemu in najboljšemu človeku; težko si zamislimo še bolj jasno kritiko družbe. Goriotov propad je tragičen, kot le more biti počasno propadanje nekega človeka: kajti propad je videti še bolj tragičen, če neposredno sledi vzponu in vrhu človekovih prizadevanj. In Goriot je tak primer: iz revnega delavca se povzpne v neverjetno bogatega trgovca, zaradi denarja ga sprejme visoka družba. Tedaj pa ga pokopljejo prav njegova dobrot, naivnost in pretirana očetovska ljubezen: vsa svoja prizadevanja osredotoči na srečo svojih hčera, razdeli vse premoženje, se umakne v meščansko

penzijo ter, še naprej misleč le na hčere in ne nase, tudi tu počasi obuboža (kar nazorno pokažejo njegove selitve iz sobe v sobo), hčeri in zeta se ga sramujejo, in nazadnje ga, prav zaradi pretirane očetovske ljubezni do hčera zadane kap, ko ju vidi v denarnih težavah in medsebojnih prepirih.

Seveda pa ta kritika družbe ne nastopa le skozi osebnost očeta Goriot, temveč tudi skozi vse druge osebnosti v knjigi: vsi plavajo v tem kotlu, vsi se trudijo obdržati na površini. Oče Goriot se od teh drugih osebnosti razlikuje po tem, da v teh prizadevanjih propade, da torej postane žrtev družbe in torej še bolj nazorno izraža kritiko družbenih razmer. Vendar pa propadajo tudi drugi, ali pa se vsaj ne morejo izogniti temu, da bi postali prav tako izkrivljeni, kot je družba okoli njih, in torej s tem podpirajo idejo kritike družbe. Med te osebe lahko hitro prištejemo obe Goriotovi hčeri: na koncu da zgodba slutiti tudi propad njiju dveh; da pa nista dosti boljši od svoje okolice, dokazeta s svojim vedenjem do očeta, ko je le-ta na smrtni postelji. Kritika družbe pa se izraža tudi skozi nazorne opise v zgodbi, od opisovanja bede med revnejšim prebivalstvom do prikaza izumetničenega in hinavskega vedenja plemstva in bogatašev.

Drugi del ideje zgodbe pa je problem, kakršnemu je kaj lahko izpostavljen vsak posameznik: kaj storiti, kako se obrniti v tej izprijeni družbi, da bi uspel in ne postal tudi sam žrtev? Da lahko vsakdo postane žrtev, smo že dokazali; torej je ta, drugi del ideje smiseln naslednik prvemu, saj tretje možnosti družba ne dopušča: ali človek v družbi uspe ali pa propade. Torej se vsi ženejo za uspehom, vendar na različne načine in z različnimi rezultati.

Najbolj očitna so seveda prizadevanja mladega Rastignaca, ki je ob Goriotu osrednja osebnost zgodbe. Rastignacova stremeljenja k uspehu spet potrdijo izprijenost družbe in pokažejo, s čim se mora človek spopasti, če hoče v njej kaj pomeniti: ko pride v Pariz, si je študent na jasnem le o enem: da hoče uspeti. Drugače je še na moč neveden, o družbi in pravilih, ki v njej veljajo, še ne ve ničesar, pred njim je polno dilem in vprašanj. Ob tem se pokaže, kakšen problem je že samo spoznavanje te družbe, še preden človek sploh začne svojo pot k uspehu. Ob Rastignacu nam predstavi avtor tri možnosti, ki jih ima človek na izbiro, ko je soočen z družbo: lahko se odloči za pokorščino do družbe in njenih norm, za upor zoper njih ali pa za počasen boj z njimi. Na koncu zgodbe, ko se vse te možnosti oblikujejo pred študentom (in s tem tudi pred bralcem), se je le-ta že spoznal z vsemi tremi in presodil njihove morebitne posledice. Pokorščino je spoznal že v svoji družini; obenem pa je preučeval družbo in videl, da v njej družinske vezi nič več ne veljajo: hčere tajijo očete, zakonci varajo in trpinčijo drug drugega; jasno torej, da s pokorščino v družbi ne more uspeti, poleg tega pa je pokorščina pusta in vodi v kaj neobetavno življenje, najverjetneje v usodo žrtve. Druga možnost je upor; o tem je vse izvedel od Vautrina. Vautrin se je postavil nad družbo (pravzaprav izven družbe), vsa njena pravila postavil na glavo in se z njimi lotil "prave" družbe; in to niti ne tako neuspešno. Mnoga "zločinska" dejanja, ki jih je imel mož na vesti, niso bila nič slabša od stvari, ki se v družbi dogajajo vsak dan, a jih nihče ne označi za zločinska, temveč jim ljudje gledajo naravnost v oči in jih celo spoštujejo. Kljub temu pa je Vautrin propadel, bil izdan in aretiran; upor se je torej v študentovih očeh zazdel nemogoč, še zlasti zaradi njegove tenkočutne vesti. Rastignac se je torej odločil za boj: počasen in negotov boj (ki je res kar dobro primerljiv s hojo po vrvi, ki se omenja v zgodbi), ki pa da od vseh treh možnosti še največ upanja na uspeh.

Druga osebnost, ki ima v romanu vidno mesto in se tudi prizadeva uspeti v družbi, je Vautrin. Ta se je lotil družbe z njenimi lastnimi tehnikami; pravzaprav je prav toliko izprijen in pokvarjen kot družba, kateri se upira, in ravno zato ima njegov upor toliko uspeha. V lastnih očeh je čist pač zato, ker si je postavil za te pojme drugačna merila, in v marsičem se od značilnosti družbe sploh ni oddaljil, kaj šele, da bi se postavil nad njo: trudi se v tej družbi uspeti (torej se ji približati!) in pri tem uporablja metode, podobne metodam te družbe same. Kvečjemu bi lahko trdili, da poteka njegova miselnost vzporedno z filozofijo družbe, ne pa nad njo.

Te tri najvidnejše osebnosti se v zgodbi prepletajo, vendar se to prepletanje do neke mere sklada z zgradbo romana; v prvem poglavju se nam predstavijo skupaj z drugimi junaki in odnosi med njimi; v drugem poglavju stopi v ospredje Rastignac s svojimi prvimi srečanji z družbo; v tretjem poglavju je središče dogajanja Vautrin s svojimi idejami upora proti družbi in končno tudi s svojim propadom; v zadnjem poglavju pa se osrednja oseba oče Goriot s svojim tragičnim koncem.

Moje mnenje, ocena teksta

Po nekaj realističnih delih (ali vsaj odlomkih), ki sem jih imel že možnost prebrati, lahko z zadovoljstvom ugotovim, da je "Oče Goriot" med boljšimi oz. "lažje berljivimi" teksti. Če za trenutek odmislim (po mojem mnenju) depresivne ideje zgodbe o kritiki in pokvarjenosti človeške družbe, se realistični in kritični opisi in slog zgodbe kar naenkrat zazdijo slikoviti in zanimivi. Tedaj me nenadoma ne moti več vsebina; tako sem npr. opis prostorov v penziji, ki je zares nazoren in zbudi v človeku gnus, z zanimanjem prebral, ker je zanimiv in jase, pri tem pa ne odbijajoč in suhoparen. Izbira besed v zgodbi je bogata in raznovrstna; slikovitost in zanimivost je pač eno od meril, ki so mi pri oblikovanju svojega mnenja o besedilu najpomembnejša. Prijetno je tudi to, da v vseh pogledih roman ni strogo realističen; nekatere situacije so polne čustev, ki niso popisane povsem hladno in neprizadeto. Tudi dogajanje samo ni suhoparno ali dolgočasno; zanimivo je in napeto, usode glavnih oseb se neprestano prepletajo.

Z mojega stališča je ugodna tudi miselna plat knjige: res je, da človeka (pa čeprav nehote) spodbudi k razmišljanju, vendar ga k temu ne sili za vsako ceno. Menim, da bi se dal "Oče Goriot" brati popolnoma brez razmišljanja o družbenih problemih in ideji zgodbe; ob tem bi bil bralec seveda najbrž ob umetniške vrednosti v besedilu, vendar pa je to oblika branja, ki je meni osebno pač najbolj povšeči. Pa vendar bi se težko izognil razmišljanjem ob branju, saj bogastvo značajev in slikovitih opisov v zgodbi kar samo od sebe spodbuja k primerjanju oseb med seboj, iskanju njihovih medsebojnih odnosov, posebnosti in lastnosti, preudarjanju njihovih odločitev in dejanj ter vplivov letih na tok dogajanja. Poleg tega pa nekateri deli zgodbe skoraj naravnost pozovejo bralca k razmišljanju, npr. navedba Rousseaujevega vprašanja o kitajskem mandarinu.

Po drugi strani pa ne morem mimo slabih strani zgodbe. Vzrok za to, da se mi zdi književno delo v kakšnem pogledu "slabo", navkljub uveljavljenim teorijam trume literarnih kritikov in zgodovinarjev, pač običajno pripišem samemu sebi; tako se je zgodilo tudi v tem primeru.

V prvi vrsti ne morem pozabiti, da gre kljub vsemu za realistični roman; zgodba ima značilnosti realizma, napisal jo je avtor, ki ga uvrščamo v to obdobje, in izraža značilno realistične ideje. Za človeka, ki ima iz principa nekakšne predsodke do realistične literature, je to pač dejstvo, ki silovito vpliva na njegovo sodbo o knjigi. Druge stvari, ki mi na tem romanu niso všeč, so večinoma posledica tega: ideja zgodbe je realistična, torej se mi zdi nezanimiva; osebe in dogodki so kljub vsemu prikazani realistično, ne glede na to, kako slikoviti so opisi. Avtor se torej loteva problematike, ki me (pa čeprav je v nekaterih pogledih še danes aktualna) pač ne zanima, in postavlja dogajanje v okolje, ki me v nobenem pogledu, tako literarno kot zgodovinsko, še nikoli ni kaj posebej zanimalo, ali, še huje, se mi zdi na moč dolgočasno. - Še ena slaba stran zgodbe je po mojem mnenju precejšnje število oseb in kompleksnost odnosov med njimi, kar zahteva pozorno branje; to je pač še ena lastnost, ki me pri knjigah moti.

Kljub temu pa je treba priznati, da zgodba svoj namen opravi in to ji štejem le v dobro: ideja je razumljiva in vsaj v svojih osnovnih potezah dokaj jasna; izpovedati neko idejo pa naj bi bil vendarle pomemben cilj leposlovne književnosti. Vprašanje je le, ali lahko zgodba, ki izpove tako idejo, res vpliva (oz. *ugodno* vpliva) na človeško družbo ter jo prisili, da se zave svojih napak in jo tako izboljša. Dvomim, da je to v celoti sploh mogoče, še bolj pa, da bi lahko kaj takega opravilo književno delo.

Književni prostor: pariški saloni in krčma.

Književni čas: nekaj mesecev.

Snov: sodobna.

Tematika je socialna, opisuje francosko buržoazijo in meščanstvo. Motivi so vzeti iz vsakdanjega življenja. Zgradba besedila je sintetična.